

บทที่ 4

ผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ของชนชั้นกลางไทย

ภายใต้ปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ที่ได้รับกระแสสนับสนุนอย่างท่วมท้นในระยะแรกๆ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งการสร้างระเบียบโลกใหม่หลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็น และหลังจากนั้นดูลดอำนาจของการเมืองโลกได้นับแต่เพียงมาอยู่กับฝ่ายทุนนิยมเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งการคงอยู่ของทุนนิยมคือการเติบโตของกำไร เมื่อต้องต่อสู้กับการเมืองระดับโลกภายในค่ายทุนนิยมกันเองจึงต้องแข่งขันต่อสู้เพื่อสร้างกำไรให้ตนเองจึงนำไปสู่การต่อสู้ ล้มล้างและรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เมื่อการต่อสู้ขยายตัวรุนแรงโลกจึงต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ เป็นวิกฤติที่เกิดขึ้นจากการค้าเสรี การเงินเสรีและการลงทุนเสรี และเป็นเสรีที่ฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกเป็นผู้กำหนดขณะที่ประเทศอ่อนแอกว่าเป็นผู้ปฏิบัติตาม¹ จึงเกิดกระแสคัดค้านต่อต้านโลกาภิวัตน์ที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ที่ผ่านมากกระแสโลกาภิวัตน์ได้สร้างปัญหาแก่คนจำนวนมากแต่ผลประโยชน์ที่กลับตกไปสู่นายทุนข้ามชาติ ประเทศมหาอำนาจ ในอดีตอุดมการณ์มาร์กซิสต์ต่อสู้กับนายทุนภายในชาติเท่านั้น ปัจจุบันกระแสทุนข้ามชาติรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งผลประโยชน์แห่งชาติกลับเชื่อมโยงกลับผลประโยชน์ข้ามชาติอย่างถอนตัวไม่ขึ้น แต่การท้าทายกระแสโลกาภิวัตน์ก็ทำได้ยากยิ่งเพราะนับวันยิ่งจะทวีความซับซ้อนมากขึ้น

อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์มีผลต่อมุมมองในการมองการเมืองไทยจากคนไทยเสียใหม่ กล่าวคือ หลังจากการเปิดโปงให้เห็นถึงการทุจริตคอร์รัปชั่นของนักการเมืองอันโด่งดังที่สุดในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ปี พ.ศ. 2534 ก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองไทย จนกระทั่งมาถึงยุคการต่อต้านอำนาจเผด็จการคณะ รสช. ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่สถานการณ์การเมืองโลกได้เปลี่ยนแปลงไป การสิ้นสุดยุคต่อสู้ด้านอุดมการณ์ได้ยุติลงโดยใช้เศรษฐกิจเป็นสื่อเชื่อมโยงเพื่อสร้างระบบโลกใหม่ที่ปราศจากข้อจำกัดจากอุดมการณ์ทางการเมือง

¹ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, “บทนำ” 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยจากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน, (กรุงเทพ : เอดิชั่นเพรส โปรดักส์, 2542), น. 11.

เช่นในอดีต ซึ่งเนื้อหาของ การเรียกร้องเพื่อปฏิรูปการเมืองในประเทศไทยสอดคล้องกับกระแส การเมืองโลกที่เป็นอยู่ ถึงแม้ว่าประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ไปสู่ การบทใหม่ของการเมืองสมัยใหม่ แต่พัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทยกลับไม่เป็นไปตาม กลไกดังที่ควรจะเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งยังมีปัจจัยและตัวแปรหลายประการที่ได้ กลายเป็นอุปสรรคและสร้างปัญหาต่อระบบการเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนทำให้พื้นที่ ทางการเมืองจึงกลายเป็นพื้นที่ของคนส่วนหนึ่งเท่านั้น และได้ปิดกั้นไว้สำหรับคนกลุ่มน้อยหรือ ชนชั้นนำเสมอมา และเมื่อกลุ่มธุรกิจได้เข้ามาสร้างสัมพันธ์กับทางการเมืองเพื่อธุรกิจของตน ทั้ง ในการเป็นพันธมิตรในฐานะผู้ให้การสนับสนุนด้านการเงินอย่างลับ ๆ หรือเข้ามาอยู่ในระบบ การเมืองเสียเอง ทำให้ลักษณะธุรกิจการเมืองก่อตัวขึ้น การคอร์รัปชันแสวงหาผลประโยชน์เพื่อ ตนเองและพวกพ้องจึงเกิดขึ้นง่ายตาย แม้ว่าจะอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยก็ตาม ขณะที่คนส่วนมากเข้าไปไม่ถึงศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองและรู้จักประชาธิปไตยแค่การ เลือกลง

ยุคปฏิรูปการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะค่านิยมทางด้านการเมืองแบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้าง ประชาสังคมหรือสังคมเข้มแข็ง ความโปร่งใส- การตรวจสอบ ความรับผิดชอบและธรรมาภิบาล ในขณะที่ค่านิยมทางเศรษฐกิจประกอบไปด้วยการเปิดเสรีทางการเงินและการค้าที่เสรีที่เป็นธรรม ค่านิยมทางสังคมได้แก่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน บริโภคนิยมและวัตถุนิยม² จะเห็น ได้ว่าค่านิยมทางเศรษฐกิจและค่านิยมทางสังคมนั้นได้เกิดขึ้นในประเทศไทยก่อนที่จะเกิดการ เปลี่ยนแปลงค่านิยมทางการเมือง เนื่องจากประเทศไทยเลือกใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอยู่ ก่อนแล้วหลังจากที่กระแสโลกาภิวัตน์ได้มีส่วนทำให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่แก่สังคมไทยหลาย ประการ โดยเฉพาะด้านความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจจากการเปิดเสรี การค้าขายแบบไม่มีขีดจำกัด จนอาจกล่าวได้ว่าความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจในประเทศไทยเอเชียเป็นผลผลิตโดยตรงจากสงคราม ระหว่างทุนนิยมและคอมมิวนิสต์ และเกิดจากการแทรกแซงทางการผลิตของรัฐและส่งเสริมการ

² จุลชีพ ชินวรรณ ,“รอยต่อระหว่างศตวรรษ : กระแสโลกกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ระหว่างประเทศ,” รัฐศาสตร์สาร 21, 1 (2542) : 77-97.

ผลิตที่เป็นจริงมากกว่าการปั่นหรือเก็งกำไร³ และกระแสโลกาภิวัตน์ได้สร้างระบบเศรษฐกิจเอเชียขึ้นมา⁴ การแข่งขันทางเศรษฐกิจครั้งใหม่และการแพร่ขยายของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ได้ผลักดันให้ชนชั้นนำทั้งหลายนำประเทศเข้าไปสู่การเปิดเสรีทางการเงินและการค้า⁵ โดยเฉพาะการก้าวไปสู่การเปิดเสรีทางการเงินจึงไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อมีการเปิดเสรีทางการเงินในสมัยพลเอกชาติชาย ส่งผลให้มีการกระตุ้น/ดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ และยังส่งผลให้นักลงทุนในประเทศไทยเองก็ได้รับผลประโยชน์อย่างมหาศาล เรียกได้ว่าเป็นยุคเฟื่องฟูของระบบเศรษฐกิจการค้า การเงินและการลงทุนในประเทศไทยก็ว่าได้ ส่งผลให้ค่านิยมในสังคมมีลักษณะบริโภคนิยมและวัตถุนิยม แต่ประเทศไทยกลับไม่กลไกการตรวจสอบนักการเมืองที่มีประสิทธิภาพ จึงเกิดเป็นช่องว่างในการแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมือง แม้ว่าระบบเศรษฐกิจจะก้าวไปอย่างรวดเร็วภายใต้ระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพบนความลงตัวในการแบ่งผลประโยชน์ของนักการเมืองก็ตาม แต่คนส่วนมากโดยเฉพาะชนชั้นกลางเริ่มแสดงท่าทีและความคิดปฏิเสธพฤติกรรมดังกล่าว

ท่าทีของชนชั้นกลางต่อการเรื่องการเมืองการปกครองเห็นได้ชัดเมื่อเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬปี พ.ศ. 2535 ที่ลุกขึ้นมาเรียกร้องสิ่งที่ควรเกิดขึ้นตามครรลองประชาธิปไตย ก่อนหน้านั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ยึดอำนาจโดยคณะ รสช. ในปี พ.ศ. 2534 จากรัฐบาลของพลเอกชาติชายที่มาจากการเลือกตั้ง ชนชั้นกลางไม่ได้มีปฏิกิริยาคัดค้านการยึดอำนาจแต่อย่างใด แม้ว่าจะอยู่ในช่วงการรับอิทธิพลค่านิยมจากโลกาภิวัตน์อยู่ การยึดอำนาจเป็นการกระทำที่ขัดต่อแนวทางการพัฒนาการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แต่เนื่องจากเหตุผลที่คณะ รสช. นำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจ คือ การทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง ซึ่งความรู้สึกของคนส่วนมากโดยเฉพาะชนชั้นกลางที่กำลังมีค่านิยมนี้อยู่แล้ว จึงยอมรับการกระทำของคณะ รสช. แต่ต่อมาคณะ รสช. กลับมีพฤติกรรมที่ไม่ต่างจากเหตุแห่งการยึดอำนาจของตนและกลับแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้ตนเองมีความชอบธรรมในการปกครองประเทศต่อไป เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการปฏิเสธอย่างรุนแรง ไม่อาจยอมรับรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากครรลองประชาธิปไตย จึง

³ พิทยา ว่องกุล, *วิกฤตเอเชีย*, (กรุงเทพ : อัมรินทร์, 2541), น. 26.

⁴ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, “การศึกษาความเป็นไปได้ของธุรกิจชุมชน” 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยจากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน, น. 189.

⁵ พิทยา ว่องกุล, *วิกฤตเอเชีย*, น. 26.

เกิดการชุมนุมขับไล่รัฐบาล รสช. และเรียกร้องให้ประเทศไทยเข้าสู่กลไกประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง การชุมนุมต่อต้านผู้ปกครองที่เกิดขึ้นในครั้งนี้เป็น การชุมนุมที่คนมาร่วมชุมนุมมากที่สุดอีกครั้งหนึ่ง นับตั้งแต่เหตุการณ์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้จบลง และหลังจากนั้นถึงแม้สถานการณ์ทางการเมืองอยู่ในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ก็ไม่เคยมีการชุมนุมคัดค้านอำนาจรัฐแต่อย่างใด ซึ่งผู้เข้าร่วมชุมนุมต่อต้านเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ส่วนมากแล้วเป็นกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง ที่ได้รับผลประโยชน์ทางด้านฐานะและรายได้จากเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ที่เกรงว่าหากประเทศไทยกลับเข้าสู่การปกครองแบบอำนาจนิยมอีกครั้ง จะส่งผลให้เป็นอุปสรรคต่อการค้าเสรีในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมยุคโลกาภิวัตน์ และทำให้ศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ถดถอยลง

ในด้านการเมืองยุคโลกาภิวัตน์ก็คือการมีค่านิยมการเมืองระบอบประชาธิปไตยที่เอื้อประโยชน์ต่อทุนนิยมเสรี ถึงแม้ว่าในอดีตการเมืองไทยได้ผ่านเส้นทางการปกครองแบบอำนาจนิยมมาหลายครั้ง และยังสามารถสร้างความมั่นคงในระบบเศรษฐกิจได้ก็ตาม ก็เป็นเพราะการขับสู้และขับเคี่ยวกันอย่างดุเดือดระหว่างสองแนวคิดคือฝ่ายสังคมนิยมหรือฝ่ายคอมมิวนิสต์และฝ่ายเสรีนิยมในทุกมิติแห่งชีวิตและสังคม ทำให้เกิดการแบ่งขั้วแบ่งฝ่ายชัดเจนในทุกสังคมและทุกประเทศทำให้โลกเกิดภาวะมีดุลยภาพแห่งอำนาจ ประเทศที่ต้องการครองความเป็นเจ้าต้องการแสวงหาพันธมิตรและพรรคพวก จึงต้องช่วยเหลือประเทศบริวารให้มีความเข้มแข็งและมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมือง ความเข้มแข็งมั่นคงนี้ถูกสร้างขึ้นโดยไม่คำนึงถึงรูปแบบและวิธีการ ในหลาย ๆ ประเทศจึงมีองค์การเผด็จการเบ็ดเสร็จขึ้นครองอำนาจ⁶ แต่เนื่องจากบริบทและกระแสหลักของโลกได้เปลี่ยนไปจากเดิมหลังการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็น การกลับมาของระบอบอำนาจนิยมในความคิดของชนชั้นกลางนั้นจึงไม่อาจเป็นไปได้ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬยุติลงด้วยการยอมถอนตัวของผู้นำคณะ รสช. ถือได้ว่าปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้ทำให้หลายฝ่ายเชื่อมั่นว่าพลังของชนชั้นกลางที่ได้แสดงออกในมาในครั้งนี้จะสามารถเป็นหลักในการปฏิรูปการเมืองต่อไป

การเรียกร้องการปฏิรูปการเมืองไทยจึงเริ่มขึ้นโดยการยกวางรัฐธรรมนูญเสียใหม่ ที่เต็มไปด้วยค่านิยมในยุคโลกาภิวัตน์ เริ่มจากการนำการเมือง/เศรษฐกิจ/สังคมของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศตะวันตกและประเทศมหาอำนาจหรือประเทศที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศพัฒนาแล้ว มาเปรียบเทียบกับประเทศไทย สิ่งที่น่ามาเปรียบเทียบได้แก่การมองว่าประเทศเหล่านั้นมีสถาบันทางการเมืองที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง

⁶ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, "บทนำ" 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยจากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน, น.11.

ในขณะที่การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจก็ประสบผลสำเร็จ ส่วนนโยบายเกี่ยวปัญหาทางสังคม ก็ได้รับความสนใจเสมอมา ความสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบก็เพราะว่าในสังคมประเทศ เหล่านั้นมีความเข้มแข็ง ประชาชนทุกคนชั้นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่ระบบการเมืองก็มีความรับผิดชอบต่อการจัดทำ นโยบายตามที่ได้ประกาศไว้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาและกลายเป็นแบบอย่างของความสำเร็จที่น่า เอาจอย่าง สิ่งเหล่านี้ไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ภายใต้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีการบัญญัติมาตราที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไว้หลายมาตรา โดยหวังว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาส่วนร่วมจะทำให้ประชาชนหันมา สนใจและทำความเข้าใจกับการเมืองมากขึ้น จนผลักดันให้เกิดประชาสังคมดังเช่นที่เกิดกับ ประเทศอื่น ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในประเทศประชาธิปไตยควรมี เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ การเมืองภาคประชาชน และสร้างองค์กรที่มีอิสระจากนักการเมืองหรือข้าราชการการเมืองใด ๆ การสร้างองค์กรอิสระให้อยู่เหนืออิทธิพลทางการเมืองหรือระบบราชการก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือใน การตรวจสอบนักการเมืองและคัดกรองนักการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ไม่ เพียงแต่ระบบการเมืองเท่านั้นที่ได้รับการตรวจสอบ แต่ยังรวมไปถึงระบบราชการและข้าราชการ ประจำด้วย ความเชื่อซ้ำในการทำงานของระบบราชการที่ขาดประสิทธิภาพประสิทธิภาพในการ ทำงาน เป็นเหตุให้ประเทศไม่มีความเจริญก้าวหน้า ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยมีหน่วยงานและ ข้าราชการประจำเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้ อีกทั้ง ประชาชนจำนวนมากได้รับความไม่เป็นธรรมจากการทำงานของข้าราชการด้วย ดังนั้น เป้าหมาย ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะสามารถเปลี่ยนโฉมหน้าการเมืองไทยและสังคมไทยจนทำให้ประเทศไทย เข้าสู่กระบวนการทำให้ทันสมัย (modernization) ทัดเทียมกับนานาประเทศ ซึ่งเป็นหนึ่งใน ค่านิยมแห่งการพัฒนาศิลปวิทยาโลกาภิวัตน์

กระบวนการปฏิรูปการเมืองไทยโดยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองใน ปี พ.ศ. 2540 ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยก็ได้รับประโยชน์จากโลกาภิวัตน์เพียงไม่กี่ปี ระบบ เศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์กลับทำลายระบบเศรษฐกิจไทยอย่างไม่ปรานี เมื่อเกิดเหตุวิกฤตการณ์ ทางการเงินเอเชียในปี พ.ศ. 2540 วิกฤตทางการเงินครั้งนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อระบบ เศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อระบบอื่น ๆ ด้วย การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดจากค่านิยม ระบบทุนนิยมทำให้ประเทศไทยเลือกที่จะเข้ารับคำแนะนำจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นองค์กรทางการเงินระหว่างประเทศที่เติบโตในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้น การขอรับความช่วยเหลือ

ทำให้ต้องลดบทบาทของรัฐในการบริหารเศรษฐกิจ เพื่อปลดปล่อยตลาดให้เสรี แปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นเอกชน ต้องยอมรับหน้าที่ส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศ โดยพยายามจำกัดและยกเลิกมาตรการของรัฐ ซึ่งกีดกันหรือแทรกแซงการค้าส่งออกและการนำเข้าภายในแต่ละประเทศ พร้อมกับการแก้ไขกฎหมายที่ขัดขวางหรือจำกัดการค้าเสรีอีกด้วย⁷ การยอมรับความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศนั้นตั้งอยู่บนฐานะคติแห่งการพึ่งพากระแสโลกาภิวัตน์เป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าวิกฤตเศรษฐกิจเอเชียเป็นผลมาจากการเปิดเสรีอย่างรวดเร็ว ในขณะที่แนวทางในการแก้ไขปัญหายังคงมุ่งไปที่ความพยายามในการเปิดเสรี ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดปัญหาวิกฤตทางการเงิน จึงอาจพิจารณาได้ว่าแนวทางในการฟื้นฟูเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์นั้น ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุแต่กลับเป็นการตอกย้ำและขยายปัญหาให้ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นต่างหาก

เนื่องจากในขณะที่ทุนอเมริกันก้าวสู่ทุนแบบไร้พรมแดน ทุนยุโรปยังคงยืนอยู่บนฐานเศรษฐกิจระดับภูมิภาคซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ยุโรปเป็นสำคัญ ในขณะที่ทุนประเทศโลกที่สามยังคงเป็นเพียงทุนระดับประเทศ⁸ ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกองทุนการเงินระหว่างประเทศจึงได้รับการต่อต้านอย่างมาก โดยเฉพาะจากประเทศมาเลเซีย ที่มีความเห็นว่าการแก้ไขปัญหาที่แท้จริงคือการแก้ไขตามรูปแบบตะวันออก ที่เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในประเทศจริง ๆ จึงจะสามารถสร้างความเข้มแข็งที่แท้จริงให้แก่ประเทศของตน และเมื่อระบบภายในประเทศเข้มแข็งแล้วถึงจะสามารถออกไปต่อสู้แข่งขันกับนานาประเทศได้ หากโครงสร้างภายในประเทศอ่อนแอแล้วอาจจะไม่อยู่รอดในกระแสของการแข่งขันที่รุนแรงได้ เมื่อยอมรับเงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศในการฟื้นฟูประเทศแล้วจะยิ่งทำให้ประเทศต่าง ๆ ไม่อาจหลุดพ้นจากวัฏจักรของการพึ่งพาตะวันตกได้ การเกิดขึ้นของกระแสชุมชนนิยมเป็นการผลักดันจากผู้ที่ต้องการรักษาความเป็นอิสระ การพึ่งพาตนเอง ลุกขึ้นมาสร้างกระแสต่อต้านโลกาภิวัตน์ เพราะตระหนักดีว่ากระแสโลกาภิวัตน์ก็คือกระแสการครอบครองความเป็นเจ้าของมหาอำนาจตะวันตก⁹ เห็นได้จากนับตั้งแต่ประเทศส่วนใหญ่ในโลกยอมรับระบบการค้าเสรี โดย

⁷ พิทยา ว่องกุล, วิกฤตเอเชีย, น. 13.

⁸ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, “การศึกษาความเป็นไปได้ของธุรกิจชุมชน” 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยจากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน, น.191.

⁹ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, “บทนำ” 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยจากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน, น.12.

มองเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมขบวนการโลกาภิวัตน์ กลับยิ่งสร้างผลประโยชน์ ความมั่งคั่งแก่ประเทศตะวันตก การเปิดเสรีเร็วเกินไปในขณะที่โครงสร้างภายในยังอ่อนแอจากวิกฤตเศรษฐกิจจึงไม่ใช่วิธีการแก้ไขที่ถูกต้องที่สุด

ในขณะที่ระบบการเมืองก็ได้รับผลกระทบไปด้วยเนื่องจากรัฐต้องลดบทบาทในการแทรกแซงทางด้านเศรษฐกิจ และปล่อยให้เป็นกลไกของตลาดที่ปราศจากการควบคุมให้ได้มากที่สุด ในความเป็นจริงแล้วการลดบทบาทการแทรกแซงทางการค้าของรัฐกลับไม่เป็นจริงในทางปฏิบัติ แม้แต่ทุนขนาดใหญ่ที่สุดในโลกอันได้แก่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศในยุโรปตะวันตก ในขณะที่ประเทศไทยการแทรกแซงทางการค้าจากรัฐเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากยิ่ง เนื่องจากการแทรกแซงของรัฐมักจะเกิดขึ้นในประเทศโลกที่สาม ในฐานะผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการค้าและผู้คอยให้การช่วยเหลือควบคุมราคาสินค้าภายใน เป็นต้น ฝ่ายของการค้าเสรีมองว่าการแทรกแซงของรัฐจะนำไปสู่การผูกขาดและไม่อาจเกิดการพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์ แม้ว่าการค้าเสรีภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีใหม่ที่มักจะกล่าวถึงความเท่าเทียมกันที่เกิดจากลดอุปสรรคต่าง ๆ ได้กลายเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศรูปแบบใหม่ แต่ที่จริงแล้วการค้าเสรีไม่ใช่สิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้น ในอดีตการค้าเสรีจำกัดอยู่เพียงการค้าเสรีภายในประเทศ และได้สร้างปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมระหว่างชนชั้นขึ้นมา ยุคโลกาภิวัตน์ทำให้การค้าเสรีขยายพื้นที่กว้างออกไป และเกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศ อาจพอสรุปได้ว่าทุนนิยมเสรีในยุคโลกาภิวัตน์นั้นไม่ได้สร้างความแปลกใหม่หรือระบบโลกใหม่ที่มีการถ่วงดุลซึ่งกันและกันแต่อย่างใด แต่ก่อให้เกิดการผูกขาดจากมหาอำนาจโดยประเทศตะวันตก

การกำหนดท่าทีต่อการเมืองระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีความสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาล/กลุ่มการเมืองภาคประชาชน/กลุ่มการเมืองภาคธุรกิจของประเทศไทยที่ผ่าน ๆ มา ไม่ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการกำหนดว่าจะต้องเป็นแนวร่วมกับกลุ่มใดบ้างในการเมืองระหว่างประเทศ ในขณะที่รัฐบาลประเทศอื่น ๆ กลับมีท่าทีที่ชัดเจน¹⁰ว่าจะเลือกให้ความสำคัญด้านหลัก ๆ ด้านใดบ้าง แม้ว่าในความเป็นจริงเป็นที่รู้ดีว่าประเทศไทยประสบกับปัญหามากมายในทุกมิติ แต่แนวทางในการแก้ไขปัญหากลับขัดแย้งกันเอง การเปิดเสรีทางการค้าเพื่อให้มีการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ผลประโยชน์กลับกระจุกตัวอยู่ที่ทุนภายในและทุน

¹⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “5 ปี รัฐธรรมนูญ ปฏิรูปการเมือง รุดหน้าหรือถดถอย” ความทรงจำเดือน พฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพ : แปลนปรี้นติ้ง, 2545), น. 22.

ภายนอกที่เป็นหุ้นส่วนซึ่งกันและกัน ในขณะที่สังคมไทยพึ่งตระหนักถึงการแก้ไขปัญหาทางสังคม เช่น ความยากจน ความไม่เท่าเทียม ที่สั่งสมมานานนับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและเร่งพัฒนาประเทศ วิกฤตของสังคมไทยจึงเป็นวิกฤตที่เกิดจากการที่กำลังอยู่ภายใต้ระบบชนชั้นนำที่เป็นบริวารของภายนอก¹¹ ชนชั้นนำไทยประพฤติคล้ายตามกระแสเศรษฐกิจการเมืองโลกคือกระแสการก่อตัวของตลาดทุนกับการเปิดเสรีทางด้านการเงินมาตลอด

ความเป็นจริงนับตั้งแต่ประเทศไทยเปิดรับโลกาภิวัตน์ในความเชื่อที่มีความหมายว่าเป็นการแผ่อำนาจ การขยายอำนาจ ออกไปทั่วโลก โลกาภิวัตน์เป็นการกระทำของกลุ่มชาติที่มีอำนาจ คือ กลุ่มมหาอำนาจอุตสาหกรรม ทั้งตะวันตกและญี่ปุ่น เป็นผู้กระทำการโลกาภิวัตน์ อีกคำหนึ่งที่ราชบัณฑิตสถานพยายามปฏิเสธ แต่กลับสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่ต้องแยกแยะ แปลว่าผู้ประพฤติตามโลก นั่นคือสังคมไทยซึ่งเป็นฝ่ายที่ถูกกระทำให้จำเป็นต้องปรับและประพฤติตามโลก¹² ถึงแม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์พยายามทำให้เห็นว่าจะเกิดความเท่าเทียม หากยึดตามค่านิยมนี้ ไม่ว่าจะเป็ความเท่าเทียมกันทางการเมืองหรือทางเศรษฐกิจหรือสังคม ล้วนเกิดขึ้นได้ หากประเทศต่าง ๆ ยอมรับและปรับตัวเข้าหาระบบโลกาภิวัตน์ แต่ในความเป็นจริงแล้วกลับไม่เกิดขึ้นทั้งในความเท่าเทียมกันระหว่างประเทศหรือความเท่าเทียมกันระหว่างคนภายในประเทศ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย เนื่องจากโลกาภิวัตน์เองก็มีการปรับตัวให้เข้ากับการค้าเสรี/การเปิดตลาดเสรีอยู่ตลอดเวลา การปฏิรูปการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบนั้นไม่พอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงในโลกที่กำลังเกิดขึ้น และแรงกดดันของโลกและพลังต่าง ๆ ในโลกได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เวลานี้รัฐไม่ได้กดดันรัฐเหมือนดังก่อน หรือความพยายามของรัฐเหมือนอย่างที่รัฐมหาอำนาจพยายามทำ แต่แรงกดดันอันใหม่เป็นแรงกดดันจากบริษัทข้ามชาติ ไม่ได้มีแค่เรื่องโลกาภิวัตน์¹³ ดังนั้นชนชั้นกลางอาจไม่รอดในการเปิดเสรี เพราะทุกอย่างต้องอยู่ในกลไกตลาด¹⁴

¹¹ เสน่ห์ จามริก, “ปาฐกถา : 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยจากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน” 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยจากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน, (กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรส โปรดักส์, 2542), น. 31.

¹² เรื่องเดียวกัน, น. 29.

¹³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “5 ปี รัฐธรรมนูญ ปฏิรูปการเมือง รุดหน้าหรือถดถอย” ความทรงจำเดือน พฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพฯ : แปลนปริ้นติ้ง, 2545), น. 21 - 22.

¹⁴ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย, (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, 2548), น. 89.

ในขณะที่ชนชั้นกลางไทยก็เติบโตอย่างสุดขีดในช่วงยุคเศรษฐกิจรุ่งเรือง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยมหลายปี จึงเป็นการยากที่จะแยกความสนใจของชนชั้นกลางไทยออกจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และหันมาสนใจเรื่องอื่น ๆ มากกว่าการอยู่รอดในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม โดยเฉพาะในชนชั้นกลางกลุ่มนักธุรกิจ-วิชาชีพได้จิตใจละเลยหลักความเสมอภาคทางเศรษฐกิจหรือสิทธิขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ด้วยวิธีการไม่บัญญัติเอาไว้ และใช้คำว่าเศรษฐกิจเสรี การค้าเสรีแทน¹⁵ พฤติกรรมของชนชั้นกลางกลุ่มนี้เป็นสิ่งที่เห็นได้บ่อยครั้งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ที่ไม่ได้ฝึกฝนความเท่าเทียมกันในสังคมทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่เป็นที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางการเมืองตลอดเวลา ไม่ว่าจะในยุคเผด็จการ หรือยุคประชาธิปไตยเบงบาน หรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ หรือการเมืองยุคปฏิรูป ดังนั้น ชนชั้นกลางไทยจึงไม่มีสำนักทางชนชั้นที่เน้นที่ความเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคในการดำรงชีวิต จึงไม่สามารถเรียกร้อง/กดดันอะไรได้ในระยะยาว และสามารถสร้างบรรทัดฐานใหม่ ๆ ภายใต้การเมืองใหม่ได้ อีกทั้งภายใต้ระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมไทย มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย เพราะชนชั้นกลางตะวันตกจะมีความเป็นปัจเจกสูงในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ในไทยแม้ชนชั้นกลางจะไม่มีปัญหาเรื่องความยากจนแต่อาจประสบกับปัญหาเรื่องความเสมอภาค ซึ่งความไม่เสมอภาคและความอยุติธรรมเหล่านี้อาจส่งผลให้ชนชั้นกลางไทยไม่สามารถรักษาความเป็นปัจเจกชนเอาไว้และอาจจะต้องตกอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์¹⁶ ต่อไป จึงเป็นความแตกต่างว่าเหตุใดชนชั้นกลางไทยที่ถือกำเนิดเป็นรูปเป็นร่างแล้วไม่สามารถเป็นไปตามทฤษฎีแบบอย่างตะวันตกได้นั่นเอง

ดังนั้นการใช้ทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์/ความสำเร็จต่าง ๆ ในสังคมตะวันตก ผู้ร่วมขบวนการมักเป็นชนชั้นกลางที่เน้นเรื่องคุณภาพชีวิต ในขณะที่ในประเทศกำลังพัฒนาเรื่องปากท้อง (material aspects of life) โดยเฉพาะการเข้าถึงทรัพยากรจึงเป็นเรื่องใหญ่ ผู้เข้าร่วม

¹⁵ พิทยา ว่องกุล, "ทิศทางประชาธิปไตยไทยทางเลือกระหว่างวิถีไทกับชีวิตทาส" ใน *ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตการเมืองไทย*, (กรุงเทพ : แปลนปรินต์ติ้ง, 2545), น. 318.

¹⁶ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณและเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง*, (2542), น. 14.

ขบวนการจึงเป็นผู้ไร้อภิสิทธิ์ กลุ่มคนชายขอบ คนงานและชาวนาจน¹⁷ ในขณะที่ชนชั้นกลางไทยยังมองเรื่องผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ถึงแม้ว่าค่านิยมโลกาภิวัตน์จะมีการพูดถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้น แต่ในประเทศไทยการกล่าวถึงประเด็นสิทธิมนุษยชนยังจำกัดอยู่แค่สิทธิขั้นพื้นฐานจริง ๆ เช่น การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสวัสดิการขั้นพื้นฐานของแรงงาน, สิทธิเด็ก, สิทธิสตรีและสิทธิใหม่ ๆ อันเกิดความเสรีทางความคิดและการเลือก อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมาสังคมไทยได้ละเลยหรือไม่เคยให้ความสนใจเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานมาก่อน โดยเฉพาะจากหน่วยงานรัฐที่เร่งแต่พัฒนาวัตถุในรูปของโครงการใหญ่ ๆ ในขณะที่สิทธิขั้นพื้นฐานที่ไม่ค่อยได้รับความสำคัญในอันดับต้น ๆ ของปัญหากลับถูกถกเถียงและเรียกร้องจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ทำให้ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อใช้ในการอธิบายประเทศกำลังพัฒนากลับมีโฉมหน้าแตกต่างออกไป คือมักเกี่ยวโยงกับขบวนการคนจนและผู้ถูกกดขี่ ไม่หลีกเลี่ยงที่จะทำลายโครงสร้างทางการเมือง มักจะโยงกับการต่อต้านพลังอำนาจของโลกาภิวัตน์และอิงแรงหนุนจากชุมชน¹⁸ ในขณะที่ขบวนการในสังคมตะวันตกหลีกเลี่ยงปฏิบัติการภาคการเมืองโดยตรง ขบวนการภายในประเทศกำลังพัฒนากลับเป็นส่วนหนึ่งของทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะว่ามีผู้ร่วมขบวนการต้องการเปลี่ยนการจัดสรรอำนาจที่เป็นอยู่เสียใหม่¹⁹

พัฒนาการสู่ระบอบประชาธิปไตย ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและโลกาภิวัตน์นำไปสู่ผลกระทบที่ขัดกัน 2 ประการ คือ คุณภาพชีวิตที่ขี้นและการทำมาหากินที่ผู้คนพึงพอใจ (ที่ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศซึ่งเป็นทิศทางเดียวกับระบบเศรษฐกิจโลกยุคโลกาภิวัตน์) แต่ขณะเดียวกันเปิดโอกาสทางการเมืองและให้ความสำคัญเป็นธรรมกับขบวนการทางสังคม²⁰ ขบวนการสังคมใหม่ (New Social Movement) ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากขบวนการทางด้านชนชั้นลดความสำคัญลงเนื่องจากประเด็นเรื่องชนชั้นมีความซับซ้อนมากขึ้นในโลกอุตสาหกรรมภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์²¹

¹⁷ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพ : อัมรินทร์, 2544), น. 105 - 106.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 110.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 111.

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

²¹ ข้อความเดิมใช้คำว่าโลกาภิวัตน์ เรื่องเดียวกัน, น. 84.

ขบวนการทางสังคมใหม่เป็นปรากฏการณ์เฉพาะในสังคมหลังความสมัยใหม่ ซึ่งหมายถึงสังคมที่กำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษา มีทักษะ การวิเคราะห์ซึ่งประเด็นนี้ไม่สามารถนำมาใช้กับสังคมของประเทศกำลังพัฒนาได้²² ซึ่งขบวนการใหม่ ๆ ของประเทศไทยเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนหลากหลาย ในกลุ่มมีกลุ่มคนชนชั้นกลางด้วย เช่น แพทย์ชนบท ผู้หญิง²³

ปัจจุบันสถานะที่เทคโนโลยีครอบงำภาครัฐ สื่อมวลชนและเศรษฐกิจ ส่วนระบบตลาดครอบงำสังคม เป็นสิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาประสบอยู่เช่นเดียวกับประเทศตะวันตก และเพื่อเป็นการหลุดพ้นจากการครอบงำของกลุ่มเทคโนโลยีและระบบตลาด จึงจำเป็นจะต้องเกิดกระบวนการทางสังคมใหม่ขึ้นมาแต่ทว่าในประเทศกำลังพัฒนากลับมีความซับซ้อนมากกว่า เพราะถูกครอบงำโดยโลกตะวันตกจากธุรกิจขนาดใหญ่ข้ามชาติ สื่อมวลชนสมัยใหม่ภายใต้การนำของสหรัฐ รัฐกับรัฐชาติแม้จะสำคัญ แต่ก็อ่อนกำลังลงและถูกครอบงำมากขึ้นเรื่อย ๆ²⁴ การที่ประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนาถูกครอบงำครบ 2 ระดับ ความเสมอภาคในทางทฤษฎีของระบบประชาธิปไตยไม่มีความหมายเมื่อสังคมมีช่องว่างด้านรายได้สูง อันส่งผลให้เกิดธุรกิจการเมืองและความแปลกแยกในสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือความเหลื่อมล้ำทางสังคม²⁵ เป็นเหตุให้ขบวนการทางสังคมต่าง ๆ ในประเทศกำลังพัฒนาจึงหันเหออกจากการเรียกร้องเพียงระบบการเมืองสู่การเรียกร้องการเมืองภาคประชาชน ซึ่งหมายถึงการที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการตัดสินใจตัดสินใจนโยบาย โครงสร้าง²⁶

ความแตกต่างของปรากฏการณ์การเรียกร้องและการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตกและประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย ที่เกิดขึ้นอาจพอสรุปได้ว่าการชนชั้นกลางไทยที่เคยปรากฏพลังเมื่อครั้งเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 นั้นไม่อาจเป็นพลังที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้ อีกทั้งยังค่อย ๆ เลื่อนหายไปจากการเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมอย่างแท้จริงอีกด้วย เพราะได้ละเลยถึงเรื่องความเสมอภาคทางสังคม - เศรษฐกิจ ถึงแม้ว่ากระแส

²² เรื่องเดียวกัน, น. 104.

²³ เรื่องเดียวกัน, น. 111.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, น. 105.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 123.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 124.

โลกาภิวัตน์มีอิทธิพลต่อแนวคิดและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยและภาพรวมของสังคมไทย แต่ก็ได้เป็นได้แค่เพียงการถ่ายทอดและเรียนรู้ถึงแนวทางในการสร้างประชาธิปไตยด้วยพลังของประชาชน ด้วยช่องทางต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดและสร้างโดยรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 เท่านั้น ความเสมอภาคทางการเมืองที่ดูเหมือนว่าหากการเมืองไทยสามารถดำเนินกิจกรรมภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นระบบ ก็จะสามารถสร้างความเสมอภาคในการรับผลประโยชน์จากนโยบายของรัฐบาลได้ ในความเป็นจริงแล้ว ผลประโยชน์ทางการเมืองหลังการเลือกตั้งแทบจะไม่ได้เอื้อประโยชน์อย่างแท้จริงกับส่วนอื่นของประเทศไทยที่ไม่ใช่เมืองเลย แม้ว่างบประมาณของกระทรวงที่สัมพันธ์โดยตรงกับพื้นที่ที่ไม่ใช่เมืองจะมีตัวเลขที่สูงก็ตาม ราวกับว่างบประมาณที่ได้จัดสรรมาจะสามารถช่วยเหลือได้เป็นขั้นเป็นตอน แต่ในความเป็นจริงแล้วงบประมาณเหล่านั้นถูกออกแบบมาให้ช่วยเหลือได้เพียงผิวเผิน เมื่อถึงคราวว่างปีงบประมาณต่อไป ปัญหาเดิมก็ยังคงปรากฏให้เห็นและจัดทำงบประมาณเพื่อช่วยเหลือก็ยังคงวนเวียนอยู่ที่แนวทางเดิม ๆ

เมื่อสังคมยังมีความซับซ้อนขึ้นอันรวมไปถึงความซับซ้อนที่เกิดจากความสัมพันธ์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ครอบงำทับซ้อนกันหลายระดับ แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวสารข้อมูลได้มากขึ้นด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย แต่ก็ไม่อาจพ้นจากการครอบงำหรือแทรกแซงจากรัฐบาลได้เลย โดยเฉพาะในประเทศไทยแล้วข่าวสารต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นต่างได้รับการควบคุมจากรัฐบาล สื่อไม่ได้มีอิสระในการนำเสนอข้อมูลที่แท้จริงได้เสมอ ดังนั้น พื้นฐานในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองจึงยังคงมีข้อข้องว่างอยู่มาก ความหวังที่จะใช้สื่อเป็นเสมือนกลไกคอยตรวจสอบการทำงานของบ้านเมืองจึงไม่อาจมีประสิทธิภาพพอ การบริโภคสื่อของชนชั้นกลางถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการรับรู้ข่าวสาร เมื่อสื่อเองก็ไม่สามารถเสนอข้อมูลที่แท้จริงได้ทุกเรื่องย่อมส่งผลให้การรับรู้ข้อมูลของชนชั้นกลางบิดเบือนไปบ้าง ความอ่อนแอของสื่อมีผลต่อพฤติกรรมของชนชั้นกลางด้วย ที่มีแนวโน้มจะส่งเสริมบรรยากาศการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางก็จะลดลงไปด้วย อีกทั้งช่องทางที่รัฐธรรมนูญได้วางไว้ก็ไม่อาจดึงดูดให้ชนชั้นกลางคิดออกนอกกรอบวิถีชีวิตของตนเอง ที่นับวันยิ่งผูกพันเข้ากับโลกาภิวัตน์มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในยุคหลังวิกฤตเศรษฐกิจเป็นต้นมา สุดท้ายจึงอาจพอสรุปได้ว่าแม้ว่าจะเปิดทางสู่การมีส่วนร่วมไว้อย่างมากมาย แต่ชนชั้นกลางก็ไม่ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการมีส่วนร่วมต่ำกว่าความคาดหวัง จนเป็นผลให้เกิดการแทรกแซงการทำงานขององค์กรอิสระที่เกิดจากรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540

โลกาภิวัตน์อันหมายถึงค่านิยมประชาธิปไตยและกระแสการตื่นตัวเรื่องประชาธิปไตย ในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีผลต่อความตื่นตัว และการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยในประเทศไทยน้อย ความตื่นตัวเรื่องประชาธิปไตยโดยเฉพาะเรื่องความเข้มแข็งการต่อสู้ภาคประชาชน (civil society) ในประเทศไทยที่มีพลังเกิดขึ้นจากความเข้มแข็งและกระตือรือร้นของภาคประชาชนเป็นหลัก²⁷ เนื่องจากการเรียกร้องหรือการมีส่วนร่วมผ่านกลไกที่มีลักษณะเป็นทางการหรือผ่านหน่วยงานของรัฐไม่อาจจะสามารถตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาได้ ดังนั้นการกล่าวถึงพลังที่อยู่ในกระบวนการรัฐจึงได้รับความสนใจและมีการกล่าวถึงมากขึ้น อีกทั้งยังรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อเรียกร้องให้รัฐหรือสังคมช่วยเหลืออยู่บ่อย ๆ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มของที่เรียกว่ารวม ๆ ได้ว่าเกี่ยวข้องกับระบบเกษตรกรรมในระดับล่าง จนอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มเหล่านี้มีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองมากกว่าชนชั้นกลางในเมืองที่เน้นการพึ่งพาจากรัฐ จึงอาจพอสรุปได้ว่าอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย สามารถสร้างความเข้มแข็งทางการเมืองให้แก่ชนชั้นกลางในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในด้านการรับรู้ข่าวสารข้อมูล นั้นโอกาสของชนชั้นกลางนั้นมีมากกว่าชนชั้นอื่น ๆ มาก แต่กลับมีแนวโน้มที่จะพึ่งพารัฐมากขึ้นเรื่อย ๆ ภาวะเช่นนี้ส่งผลให้ชนชั้นกลางไม่อาจหลุดออกจากการอุปถัมภ์โดยรัฐได้ การแสดงความคิดเห็นแย้งกับนโยบายของรัฐจึงเป็นไปได้ยาก เพราะเน้นการการตอบสนองแก้ไขปัญหาเพียงชั่วคราว อีกทั้งยังไม่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมือง เป็นผลให้ปัญหาทางการเมืองไม่มีทางออก ความหวังที่ว่ากรียัดอำนาจของคณะ รสช. เมื่อปี พ.ศ. 2534 จึงไม่ใช่การยึดอำนาจของทหารครั้งสุดท้ายของการเมืองไทยและการทุจริตคอร์รัปชันก็ไม่สามารถหมดไปได้ ความอึดอัดทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของการเกิดการยึดอำนาจโดยทหารอีกครั้งเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ที่ผ่านมา และการยึดอำนาจครั้งนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมทางการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยในยุคโลกาภิวัตน์ ไม่ได้เกิดขึ้นถาวรแต่เปลี่ยนแปลงได้ตามรูปการทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ๆ

²⁷ อุกฤษฏ์ บัทมานันท์, “โครงสร้างทางการเมืองไทยใหม่สถานภาพและปัญหา” ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตทางการเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพ : แปลนปริ้นติ้ง, 2545), น. 46.